

SEYDİŞEHİR ETİ ALÜMİNYUMDA SON GELİŞMELER VE ÖZELLEŞTİRME ÜZERİNE

Kaya ÖZEREN-TMMOB Metalurji Mühendisleri Odası

İLK SÖZ; "Özelleştirmeci savlar esasta ideolojiktir. IMF ve Dünya Bankasının ülkemize de dayattığı özelleştirme uygulamaları ise, (bu ideolojinin) "rant yaratma" ve "vurgun mekanizması"nın bir ayağıdır." İktidarın ise ülkenin tesislerini babalar gibi üç-beş kuruşa satmaya çalışması, hazineye sıcak para girmesinin sağlanması telaşındandır.

Çünkü; Yılda 2 milyar dolar vergi ödeyip, 300 trilyon lira kâr eden ve gayrimenkullerinin değerinin 2 milyar doların üzerinde olduğu ve ilk ihalede 1,3 milyar dolar teklif edilen TEKEL'in mutlaka satılacağı söylenmesi, iktidarın bu ideolojiye teslimiyetinin sadece bir örneğidir. Sırada TÜPRAŞ, Milli Piyango, PETKİM, TELEKOM ... gibi ülkemizin kârlı ve hiçbiri devletin sırtında kambur olmayan tesislerimiz vardır ve onlarda olası çok düşük fiyatlarla özelleştirme maskesi altında birilerine sunulacaktır.

İşte bu tesislerden birisi olan Seydişehir Eti Alüminyum Tesislerinin özelleştirme kararı ve özelleştirme uygulama çalışmaları kamuoyunun dikkatini ve özellikle tepkisini çekmeye devam etmektedir.

Ülkemizde özelleştirmelerde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen uygulamalar inatla devam ettirilmektedir. Bu kapsamda ÖİB Eti Alüminyumla ilgili "Değer Tespit Komisyonu" oluşturmuş ve bu Komisyon çalışmalarına başlamıştır.

Hükümetin almış olduğu Özelleştirme Kararının Ağustos ayında Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren her fırsatta ve ortamda dile getirdiğimiz bu kararın yanlışlığı ve ülke kaynaklarının peşkeş çekildiği söylemlerimiz, muhalefet partileri tarafından da dile getirilmektedir.

Milletvekili, A.A muhabirine yaptığı değerlendirmede, "Siyasi iktidar temelde şu yanlış ve olumsuz tavrı sürdürüyor: İktidar, konjonktürü ve evrensel kavramları kullanarak kadrolaşma ve yerli sermaye dahil yabancı sermaye ile ilişki içine girerek, dışa bağımlı ilişkiler kuran ve özelleştirme uygulamalarını da kamu kaynaklarını, madenlerimiz dahil olmak üzere talan etmek pahasına uygulayan anlayış içinde" diyerek,

14 Kasım 2003 tarihinde muhalefet partilerinden iki milletvekili, "**Seydişehir Eti Alüminyum Tesislerinin Özelleştirilmesi Konusunda Görevlerini Kötüye Kullandıkları Gerekçesiyle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) Ve Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) Yetkilileri Hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı'na Suç Duyurusunda**" bulunmuştur.

Suç duyurusu dilekçesinde;

"Seydişehir tesislerinin modernizasyonu projesinin uygulanması bilinçli olarak engellenmiş, tesisin işlemez hale getirilmesi sağlanarak, belirli çıkar ilişkileri içinde kamu zararına yol açacak şekilde, boksit madeninin belli sermaye gruplarına aktarılmasını sağlayacak şekilde özelleştirme süreci başlatılmış; özelleştirme sürecinin başlaması kamuoyundan gizlenmek suretiyle, kapalı kapılar ardında ve esrarengiz ilişkiler içinde sürdürülmüştür"

"Öte yandan; ÖYK kararında, Eti Alüminyum A.Ş'nin Eti Holding'e olan borçlarından arındırıldıktan sonra ve maden arama ruhsatları da dahil olmak üzere özelleştirilmesi kararı alınmış olup, bu kararlar birlikte olayın boyutları daha da büyümüştür. Dünya sektörüne hakim olan teknik çevrelerin belli ortamlardaki ifadelerine göre ise boksit

rezervinin 400 milyon ton seviyesinde olduğu nazara alındığında ortada 150 milyar dolarlık bir maden varlığı söz konusu olmaktadır.”

"Tesisin özelleştirilmesi kararını müteakip hemen Oymapınar Hidroelektrik Santralının de özelleştirme kapsamına alınmasına ve Eti Alüminyum A.Ş'ye devrine karar verilme suretiyle; tertipli bir şekilde kamu kaynaklarının, kamu zararına olacak şekilde kullanımı süreci gerçekleştirilmiştir. Böylece alüminyum tesislerinin en önemli maliyet unsurunu teşkil eden enerji gideri konusunda da alıcı firmaya olağanüstü bir imtiyaz tanınmıştır. Yıllardır bu santral alüminyum tesislerine tahsis etmekten kaçınan kamu idaresi, özelleştirmenin hemen akabinde bu devre imkan tanımak suretiyle kamu kaynak ve imkanlarını adeta karşılıksız bir şekilde devretmek suretiyle kamunun telafi edilemez zararına yol açmıştır." ifadeleri yer almaktadır.

Yine muhalefet partisinden bir milletvekilinin sorularına iktidarın özelleştirmelerden sorumlu bakanı Kemal Unakıtan'ın 19 Kasım 2003 tarihinde Meclis TV'de verdiği yanıtlara kısaca bir bakalım;

Özelleştirme kötü bir şey değil, özelleştirme iyi bir şey.

Bakınız şimdi Alüminyum tesisleri şuanda 200-300 milyon dolar yatırım yapılması gereken bir yer.

Eğer biz burayı ekonomiye kazandırmak istiyorsak ve buranın üretimini devam ettirmek istiyorsak, buranın istihdam kapısı, iş, aş kapısı olmasını istiyorsak ve teknolojik olarak daha geliştirilmesini istiyorsak **bunun özelleştirmeden başka çaresi yok.**

90 yıllık rezervi mevcut diyor. Dolayısıyla gözümüz göre göre bu fabrikaları eritmeme lazım. Yani, teknolojik olarak geri kaldığı zaman bir işletme yavaş yavaş sizin gözünüzün önünde erir gider. Ve sonunda da rekabet edemez hale gelir, rekabet edemeyince de orada üretim durur.

Buna bizim devlet olarak da biz 200-300 milyon dolar oraya da yatırım yapacak halimizde yok şuanda. Bütçemiz belli, borcumuz belli, değerlerimiz belli, masraflarımız belli.

Demirperde gerisi denilen ülkeler var, Rusya, Polonya, Macaristan, Ukrayna... onlar bitirdiler özelleştirmeyi. Artık biz kaldık, geç kaldık, biran önce yapmak mecburiyetindeyiz.

Seydişehir'in en büyük derdi elektrikti. Oymapınar Barajını biz Alüminyuma bağladık. Kârlı duruma geçti. Ben şimdi satılabilmek için bir yeri cazip hale getirmek mecburiyetindeyim. Sen şimdi alıcı olsan, devamlı zarar eden bir yeri alır mısın?

Gelelim madenlere, **biz o rezervlerin kullanım haklarını vermek mecburiyetindeyiz.** Adamın fabrikası var madeni yok ne yapacak? Aynı madenler özel sektörde de var hiç kimse de işletemiyor. Elinden nasıl çıkarayım diye bakıyor şu anda. Dolayısıyla, ben bir kompleks halinde orayı cazip hale getirip iyi bir şekilde pazarlamam lazım. Ve orayı kuvvetli birisine vermem lazım ki **orayı işletsin. O da kâr etsin**, oradakiler güzel ücretlerini alsınlar, orası gelişsin. Yani orayı kuvvetli bir şekilde özelleştirirsek neticemizde iyi olur.

Yazıyı daha fazla uzatmamak için bu renkli söyleşiyi keserek, Sn Bakanın **demirperde ülkeleri bile özelleştirme işini bitirmiştir** dediği Rusya'daki özelleştirmeleri kısaca verelim.

Rusya'da Oligark' olarak tanımlanan Rus işadamlarının yükselişi, eski Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in dönemine rastlıyor. Serbest piyasa reformlarını destekleyen bu işadamları özelleştirme kapsamında yaptıkları yatırımlarla öne çıktılar.

Bugün Rus ekonomisinin iplerini elinde tutan işadamlarının hemen hemen hepsi Yeltsin döneminde, "Yeltsin ailesi" olarak bilinen insanlardan oluşuyor. Putin'in başa gelmesiyle birlikte, hem Rusya'daki siyaset hem de bu oligarşilerin hayatı değişti. Çünkü, Putin'in oligarklara ilk şartı vergilerini ödemek ve siyasete karışmamalarıydı. Bazıları yurt dışına kaçtı (Boris Berezowski ve Vladimir Gussinski) diğerleri Putin'in önerisine sıcak bakarak

oyunu oynadılar. Sonuçta herkes kazançlı çıktı! Şirketler kazanç üzerine kazanç sağlarken, yatırım ve istihdam arttı. Carnegie Enstitüsü'ne göre, söz konusu 50 işadamından 20'si Rusya GSYMH'sının %40'ını, Rusya ihracatının da %90'ını kontrolü altında bulunduruyor.

O dönemin özelleştirme zenginlerinden birkaçı;

Boris Berezovsky Suçu para aklamak

Oligarklar'ın ilk bilinen isimleri arasında yer alan Berezovsky, Lada otomobillerinin satış haklarını aldı. Otomotiv ve medya sektöründeki yatırımları ile tanınıyor. 57 yaşındaki Berezovsky 3 milyar dolarlık bir servetin sahibi. Para aklamakla suçlanan işadamı bugün Londra'da sürgün hayatı yaşıyor.

Vladimir Gusinsky Zimmetine para geçirmiş

Finans, inşaat ve medya patronu olarak bilinen Gusinsky, Rusya'nın ilk bağımsız televizyonu olan NTV'nin kurucusu. Putin muhalifi olarak bilinen Gusinsky, zimmetine para geçirmekle suçlanıyor. Yunanistan'da tutuklanan Gusinsky'nin servetinin büyüklüğü bilinmiyor.

Vladimir Potanin Sahtekarlıkla suçlanıyor

42 yaşındaki Potanin'in, nikel üretimini kontrol altında tutarak edindiği servetin büyüklüğü 1.6 milyar dolar. Başbakan yardımcısı olarak da siyasette bulunan Potanin sahtekarlıkla suçlanıyor. Potanin'in ayrıca petrol ve finans sektöründe de yatırımları bulunuyor.

Hodorkovski vergi kaçırmak suçuyla hapiste

40 yaşında, bu gün sahip olduğu servetin temelini Yeltsin iktidarının ilk dönemlerinde yapılmış olan özelleştirme ile elde etmiştir. Hodorkovski ve onun kuruluşuna önyak olduğu Menatep için bulunmaz bir nimet olmuştur. Bugün Rusya'nın en büyük petrol şirketi olan Yukos'un hisselerinin yaklaşık yüzde 78'i Menatep tarafından 350 milyon dolara devralınmıştır. Yukos'un bu devir işleminden yaklaşık iki yıl sonra 1997'de değeri bir anda yaklaşık 9 milyar dolara yükselmiştir.

Hadorkovski tutuklanmasaydı hisselerini ABD petrol devi Exxon-Mobil'e satmak üzereydi, Kissenger'in aracılığıyla... Putin, son anda duruma el koydu-hisseleri tekrar devletleştirdi

Leonid Nevzlin; Hodorkovski'nin tutuklanmasının ardından İsrail'e kaçtı

Yukos patronu Hodorkovski'nin tutuklanmasının ardından İsrail'e kaçarak iltica başvurusunda bulunan Yukos'un hapiste olmayan en büyük ortağı.

Abramovich Sibneft'i kamunun kendi parasıyla satın almakla suçlanıyor.

36 yaşında, servetinin asıl kaynağı Sibneft petrol şirketi, ama alüminyum sektöründe de büyük yatırımları var ve yakınlarda Rus havayolları Aeroflot'un büyük ortaklarından biri oldu. Sibneft çok yakında Yukos ile birleşerek dünyanın en büyük 4. petrol firması olmaya oynuyor.

Rus Meclis'i Duma'nın Ekonomi Politikaları Komitesi Başkan Yardımcısı Vladimir Yudin, Yukos olayını soruşturan komisyon başkanına 1990'lı yıllarda yapılan özelleştirmelere ilişkin 3 sayfalık soru önergesinde; Kamu kurumlarının değerlerinin çok altında fiyatlara satın alınması işlemlerinin araştırılması istendi.

Yudin'in araştırma komisyonuna gönderdiği belgede, 1995 yılında Sibneft'in özelleştirme ihalesinin de danışıklı dövüş olduğu öne sürüldü. Şirketin ihale sürecinin sonucunun önceden belli olduğu, Yeltsin yönetiminin üst düzey yetkilileri tarafından ihale sonucuna karar verildiği belirtildi. Belgede, kamuya ait 137.1 milyon dolarlık bir fonun bankaya yatırıldığı ve Abramovich'in şirketinin bu parayı aynı bankadan kredi olarak çekerek devlet şirketi Sibneft'i satın aldığı altı çizildi

Birde bunlara Eti Alüminyumla ilgilenen Eurasia Group (Avrasya Grup) ve operasyonlarına bakalım;

Orta-Asya'da çalışan ve ismi Avrasya Grubu olan bir büyük şirketin ana hissedarları, Chodiev ve Rueben, Kazakistan'da bulunan Pavlador, Donskoy, Aktubinsk, AKSU ve Rudneyev madenlerini kontrolleri altına almak için 1994 yılında üç off shore şirketi kurmaya karar verirler. Bu şirketler uzay sanayi için hayati ihtiyaç olan "GALYUM" türü

madenler ürettikleri için değerlidir. İki ortak Kazakistan'ı ikna ederek 1996 başında bu madenlere sahip şirketlerin özelleştirilmesini sağlar ve satın alırlar, İngiliz Trans World grubunu ortak alarak bu işe girerler. Bir süre sonra madenleri işleten adı geçen şirketler yine bu ortakların beraber çalıştıkları bir banka olan United Global Bank'ın bir kolu olan Zalog Bank tarafından yüzde 24 gibi bir faizle büyük borçlar verilmeye başlanır. Sonra da beklenen olur ve maden şirketleri borçlarını ödeyemez duruma düşer. 1997 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev bu durum karşısında kandırıldıklarının farkına varır. Nazarbayev bu kızgınlıkla Trans World'ü Kazakistan'dan çıkarmaya karar verir ve işler arap sağına döner. Davalar açılır ve davalar hala sürmektedir ayrıca Chodiev ve Kazak ortakları İbragimov ve Maskevich şirketlerin kontrolünü tamamen ele geçirmiş durumdadırlar. Chodiev kağıt üzerinde bir Belçika vatandaşıdır. Gerçekte ise bir RUS.1979-1989 yılları arasında Sovyet-Japon Ticaret Odası Başkanlığı yapmış, soğuk savaş sona erdikten sonra da sahibi olduğu Kanada kökenli Moscow şirketi, Sovyet Komünist Partisi'nin parasının neredeyse tamamını Rusya dışına taşımıştır. Chodiev madenler aracılığıyla ayrıca para aklama ve taşıma işi de yapmıştır. Avrasya Grubunu kurmuştur ki bu bir paravan şirkettir. Avrasya Grubu'nun arkasında duran iki güçlü Fransız ve Belçika şirketlerinin uzmanlık alanı enerjidir. Bu iki firma ayrıca bir başka holdinge bağlıdır ve bir Fransız-Belçika ortaklığı olan şirketin ismi TRACTABEL'dir.

Kazakistan'ın doğal kaynaklarının-madenlerinin nasıl uluslararası şirketler tarafından ustalıklı ele geçirilişinin kısa öyküsü de budur.

İşte, yukarıda her fırsatta örnek verilen demirperde ülkelerindeki gerçekleştirilen özelleştirmelerin perde arkası. Bugünlerde bu ülkeler, talan edilen ve uluslararası yabancı şirketlerin eline geçmek üzere olan özkaynaklarını kurtarabilmek için yeniden devletleştirmeler ve mahkemelerle uğraşıyorlar.

Evet, Sn Bakanın "özelleştirme kötü bir şey değil, iyi bir şey" dediği gibi olmadığını diğer ülkelerde yaşananların ışığında, bizim ülkemizde de yapılan bu çığınca özelleştirme kaosuna bir son verilmesi söylemimizi bir kez daha yineliyoruz.

Çünkü, yıllardır KİT'lere yatırım yapmayarak, zarar etmelerine adeta davetiye çıkarılarak sadece potansiyel oy torbası olarak gören zihniyetler, buraların satışı gündeme geldiğinde; nasıl yaparız da kârlı hale getiririz arayışına girmişlerdir. Bugüne kadar işletenin (devletin) kâr etmesi gerekmiyormuşçasına alanın (yabancı sermaye) kâr etmesi gerekir mantığıyla yıllardır bekleyen çözümleri bir gecede uygulamaya konulmaktadır. İşte bu düşünceyle, Oymapınar Barajı, bir gecede Eti Alüminyum A.Ş.'ne devredilmiştir. Bu devirle tesis bugün dünyada en düşük maliyetle alüminyum üreten üretici konumuna gelmiştir. Bu konumuyla tesisler zarar eden KİT konumundan çıkarak yılda yaklaşık 30 milyon Dolar kâr edecek hale gelmiştir. **Tesis bugün itibarıyla kendi yatırımlarını kendi yapacak mâli güce kavuşmuştur.** Devletin buraya kaynak aktarması söz konusu edilemez.

Ayrıca, yine Bakanın dediği gibi, "biz o rezervlerin kullanım haklarını vermek mecburiyetindeyiz. Adamın fabrikası var madeni yok ne yapacak" söylemi ise ülkemizin madenlerinin yabancı şirketler tarafından talan edilmesinin üstünü örtmek için kullanılmaktadır. Böyle bir mecburiyet sözkonusu bile edilemez. Çünkü, Eti Alüminyum Tesisleri, dünyada kurulduğu bölgede madenden-uç ürüne kadar üretim yeteneğine sahip sayılı birkaç tesisten biridir. Dünyada Alüminyum üreticileri hammadde olarak boksit-alüminayı ya başka ülkelere tedarik ediyor veya bu ülkelerdeki alümina fabrikalarından getirmektedirler.

Tüm bu anlatılanların ışığında, Bakanın Seydişehir'e "yatırım yapmak için 200-300 milyon dolara ihtiyaç var oysa devletin buna gücü yok" söyleminin olayı çarpıtarak özelleştirmeyi haklı gösterme gayreti içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Oysa yapılması gereken;

Seydişehir Eti Alüminyumun derhal Özelleştirme Kararının iptal edilmesi,
Eti Alüminyumun Özelleştirme İdaresinden alınarak eski statüsüne iade edilmesi,
Yıllar sonra devredilen Oymapınar Barajının Eti Alüminyumda kalması,
Eti Alüminyumun kendi kazancıyla derhal ülke ihtiyacı göz önünde tutularak
kapasite artırımı ve modernizasyon yatırımlarına başlaması,
Özelleştirme kararı sonrası kaos ortamında emekliye ayrılan kilit noktadaki teknik
personel boşluğunun derhal kapatılması,
Yine bu dönemde ve aynı nedenle emekliye ayrılan ve tesisi darboğaza sokma
noktasına getirecek işçi eksikliğinin derhal giderilmesi,
Bu bağlamda acilen tecrübeli sayılabilecek ve halen fabrikada çalışmakta olan
taşeron işçisi niteliğindeki işçiler kadroya geçirilmelidir.

Bunlar yapıldığında, Eti Alüminyum A.Ş. yaklaşık 6 aydır içine düşürüldüğü bu kaos ortamından ağır bedeller ödemedi kurtulacak ve ülkemizin 200-250 ton/yıl olan alüminyum ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamaya devam edecektir.

SON SÖZ: Yukarıdaki uygulama hayata geçirildiğinde, çok net bir şekilde görüleceği üzere; ülkemizin birincil alüminyum üreten, tek ve kâr eden tesisi Eti Alüminyum A.Ş. ve Türkiye alüminyum sanayisi, ileride ne yapacağı belli olmayan yabancı bir şirketin oyuncuğu olmayacağı gibi, her ülkenin olmazsa olmazı olan “ulusal maden kaynakları ve sanayisi programı ve stratejileri” kapsamında alüminyum sektörümüz içindeki yerini güçlü bir şekilde sürdürecektir.